

Beleidskader Centrum voor Beeldende Kunst (CBK) Nieuwegein

drs. Stella Blom
drs. Martin van der Gugten

Beleidskader Centrum voor Beeldende Kunst (CBK) Nieuwegein

Amsterdam, 3 december 2008

drs. Stella Blom
drs. Martin van der Gugten

Met medewerking van:
drs. Rento Zoutman

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
1.1	Aanleiding	3
1.2	Werkwijze	3
1.3	Leeswijzer	4
2	Analyse landelijke ontwikkeling	5
2.1	Kunstuitleen	5
2.2	Centra voor beeldende kunst	7
3	Analyse lokale ontwikkeling	8
3.1	Leden	8
3.2	Collectie	9
3.3	Organisatie	10
3.4	Huisvesting	11
3.5	Financiën	11
4	Scenario's voor programmatische invulling	13
4.1	De scenario aanpak	13
4.2	Scenario 1 Laagdrempelig/beperkt aanbod	13
4.3	Scenario 2 Hoogdrempelig/beperkt aanbod	14
4.4	Scenario 3 Laagdrempelig/uitgebreid aanbod	14
4.5	Scenario 4 Hoogdrempelig/uitgebreid	16
4.6	Conclusie	17
5	Visie	19
5.1	Inleiding	19
5.2	Doelstellingen	19
5.3	Wat is er nodig om dit te bereiken?	20
5.4	Programmatische invulling	21
5.5	Prestatieafspraken 2009-2012	24
5.6	Conclusies	25
	Bijlagen	
Bijlage 1	SWOT-analyse kunstuitleen Nieuwegein	27
Bijlage 2	Demografische gegevens Nieuwegein	28
Bijlage 3	Bronnen	29

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

De gemeente Nieuwegein heeft behoefte aan een beleidskader voor het Centrum voor Beeldende Kunst in Nieuwegein. Aanleiding is enerzijds de bezorgdheid van het college omtrent de daling van het aantal abonnees en bezoekers van de huidige kunstuitleen. Daarnaast is er de ambitie van de gemeente voor de realisatie van een Centrum voor Beeldende Kunst (CBK), waarvan de huidige kunstuitleen onderdeel zal vormen, in het nieuwe Stadshuis¹ in het centrum van Nieuwegein. Aan deze ambitie wil de gemeente nadere invulling geven.

Het nieuwe Stadshuis is onderdeel van een grootschalige vernieuwing van het stadshart van Nieuwegein². Zoals veel voormalige groeikernen, ontwikkelt de gemeente Nieuwegein zich van voornamelijk woonstad naar een volwaardige stad met bijpassend stedelijk voorzieningenniveau. Met het nieuwe stadshart wil de gemeente haar inwoners stedelijke voorzieningen bieden, gecombineerd met 'buiten' wonen; 'the best of both worlds'³. In de Cultuurvisie Nieuwegein: De Kunst van het Kiezen 2006-2012 (december 2005), uit de gemeente de wens om het publieksbereik van culturele accommodaties in het stadscentrum te vergroten en het cultureel aanbod uit te breiden. Een CBK moet daar onderdeel van uit gaan maken.

De huidige kunstuitleen van Nieuwegein valt organisatorisch onder de Stichting Bibliotheek Nieuwegein⁴ (SBN), maar ontvangt van de gemeente een eigen subsidiebudget. De bibliotheek krijgt ook een plek in het nieuwe Stadshuis. Parallel aan het beleidskader voor het CBK wordt ook voor de bibliotheek een nieuw beleidskader ontwikkeld.

1.2 Werkwijze

Voorafgaand aan het opstellen van het beleidskader is er een aantal gesprekken gevoerd met betrokkenen vanuit de gemeente en Stichting Bibliotheek Nieuwegein (zie bijlage 1). Ook is er een bijeenkomst georganiseerd waarop samen met de verschillende betrokkenen verdieping is gegeven aan de scenario's voor de programmering van het toekomstig CBK in de gemeente Nieuwegein.

Tijdens deze sessie kwamen ambitieuze toekomstbeelden naar voren rond de invulling van het CBK. Het toekomstig CBK kan mogelijk een rol gaan

Noot 1 Naar verwachting zal de nieuwbouw in 2012 gerealiseerd zijn.

Noot 2 Nieuwegein vernieuwt! is de publiekscampagne die in oktober 2008 van start is gegaan om alle inwoners van de gemeente Nieuwegein op de hoogte te houden van de metamorfose.

Noot 3 Area Dynamica; De kunst voor het nieuwe stadshart van Nieuwegein (juli 2008, Dienst Maatschappelijke ontwikkeling Nieuwegein).

Noot 4 Waar 'stichting Bibliotheek Nieuwegein' wordt gebruikt, gaat het om de privaatrechtelijke rechtspersoon die de Nieuwegeinse bibliotheekvoorziening verzorgt, waaraan de overheid subsidie geeft. Het beleidskader is dus geen beleidskader over de stichting, maar over welke doelen de gemeente wil realiseren, waarvoor subsidie een instrument is.

spelen op gebied van samenwerking tussen culturele instellingen in Nieuwegein, ze kan onder de inwoners van Nieuwegein een breder publiek interesseren voor haar kunstcollectie en ten slotte kan ze haar bijdrage leveren aan het vergroten van de aantrekkingskracht van het stadshart van Nieuwegein, zo mogelijk ook buiten de gemeentegrenzen.

1.3 Leeswijzer

Na de inleiding in hoofdstuk 1 volgt een analyse van de landelijke ontwikkelingen in hoofdstuk 2, waarbij nader wordt ingegaan op de ontwikkelingen rond de kunstuitleen en vervolgens op die van CBK's in Nederland. In hoofdstuk 3 volgt de analyse van de lokale situatie en ontwikkeling omschreven. Wat gaat goed en waar liggen kansen tot verbetering? Naast beleidskaders bevat de rapportage in hoofdstuk 4 enkele scenario's voor de toekomstige invulling van het toekomstig CBK. De rapportage wordt afgesloten met het visiehoofdstuk, daar komen de ambities, doelstellingen, handreikingen voor programmatische invulling en streefresultaten van de gemeente met deze voorziening aan bod.

2 Analyse landelijke ontwikkeling

2.1 Kunstuitleen

Nederland telt circa 115 als kunstuitleen geregistreerde organisaties, met in totaal 160 vestigingen. De kunstuitlenen zijn actief op het gebied van de hedendaagse kunst, dat wil zeggen kunst van na 1945. Kernactiviteit van de kunstuitleen is het verhuren en verkopen van kunst. Daarna volgen verzorgen van exposities, verzorgen van educatieve activiteiten en het geven van advies over de openbare ruimte⁵.

De Kunstuitleen vindt haar oorsprong in de Stichting Beeldende Kunst (SBK)⁶. In 1965 worden SBK's onderdeel van Rijksbeleid en ontvangen zij financiële steun. In 1973 verenigen zes SBK's zich in de Federatie Kunstuitleen, die later uitgroeit tot een koepelorganisatie van kunstuitleencentra in Nederland.

De Federatie Kunstuitleen (FK) formuleert de volgende, nogal altijd toegepaste, doelstellingen van de kunstuitleen:

- Verspreiding van een representatieve collectie hedendaagse kunst, samengesteld op basis van kwaliteitscriteria, onder een zo groot mogelijk publiek.
- Het stimuleren van de belangstelling voor en het bevorderen van betrokkenheid bij hedendaagse beeldende kunst door het geven van voorlichting en het organiseren van educatieve projecten; het daarmee bevorderen van cultuurparticipatie.
- Het versterken van de economische positie van beeldende kunstenaars door middel van marktverruimende, promotionele en inkomstenvormende activiteiten.

Verschillende overheidsregelingen passeren vanaf het ontstaan van de kunstuitleen de revue. Vanaf 1980 decentraliseert de overheid de verdeling van middelen naar provinciaal niveau. Daar komt binnenkort verandering in. In januari 2009 wordt er een landelijk kunstfonds ingesteld dat culturele participatie moet bevorderen. Alleen gemeenten met meer dan 90.000 inwoners kunnen, voor onder andere kunstuitlenen, uit dat fonds putten. In gemeenten die hier buiten vallen, zijn kunstuitlenen afhankelijk van de welwillendheid van de gemeente. Provincies krijgen hierdoor aanzienlijk minder budget tot hun beschikking.

Noot 5 Uit: Onderzoek aanbieders van hedendaagse beeldende kunst 2007, EIM 2007.

Noot 6 De eerste Stichting voor Beeldende Kunst (SBK) is een particulier initiatief van de Amsterdamse kunstenaar Kooistra in 1955.

De branche in cijfers

- De gemiddelde omzet van een kunstuitleen bedraagt⁷ € 233.000, waarbij de grote omzetten 'gepakt' worden door enkele grote spelers en 50% het moet doen met minder dan € 75.000.
- Gemiddeld hebben kunstuitlenen in 2000⁸: ruim 1.100 leden (particulieren en bedrijven⁹), ruim 3.000 tentoonstellingsbezoekers per jaar, ruim 1.000 leerlingen per jaar en circa 1 op de 4 heeft een uitleencentrum speciaal voor kinderen.
- Bij kunstuitlenen bedraagt de meest voorkomende oppervlakte van de expositieruimte 25-50m². Bijna driekwart van de organisaties heeft de beschikking over een expositieruimte, ruim 60% heeft een magazijn en ruim de helft heeft een uitleenruimte. Een redelijk groot deel van de kunstuitlenen beschikt dus over een (beperkte) expositie ruimte met een magazijn.
- De meeste leden van de kunstuitleen wonen in de directe omgeving¹⁰ van de voorziening.
- Bijna 90% van de abonnees zijn particulieren, die één en soms twee of drie kunstwerken tegelijk lenen.
- De gemiddelde lener of koper is 45 jaar of ouder, hoogopgeleid en heeft een bovengemiddeld inkomen. Zij willen vooral van kunst genieten omdat het mooi is¹¹. Het zijn over het algemeen mensen die ook op andere vlakken cultureel actief zijn en een abonnement aangaan ter inspiratie, afwisseling, contemplatie¹².
- Men komt voor het eerst in contact met de kunstuitleen door vrienden/familie (50,8%), gevolgd door reclame/advertentie (13,2%) en werk (12,8%).
- De gemiddelde duur van het lidmaatschap is een kleine 6 jaar, waarbij een kwart van de leden zelfs langer dan 10 jaar lid is. Opvallend is dat van de nieuwe leden een derde binnen 2 jaar afhaakt, en binnen 6 jaar zelfs 60%. Blijkbaar kan men niet vinden waar men voor kwam.
- De kunstuitleen sluit goed aan bij de minder ervaren kunstliefhebbers¹³.
- Het brede aanbod is belangrijk voor sommige ervaren kunstliefhebbers, die van afwisseling houden.
- Maar er zijn ook ervaren kunstliefhebbers die vanwege het weinig gespecialiseerde aanbod minder gecharmeerd zijn van de kunstuitleen, of vanwege het saaie imago van de kunstuitleen niet of nauwelijks komen.

De kunstbemiddelingsbranche is sterk in ontwikkeling door onder andere marktwerking en concurrentie. Veel kunstuitlenen worden gedwongen zich erop te beraden hoe zij de (potentiële) klant kunnen bereiken, en dan met name de jongere doelgroep, zoals scholieren of starters op de woningmarkt. Mede daardoor is in de afgelopen jaren tussen kunstuitlenen onderling toenemende samenwerking ontstaan, met als doel de uitwisseling van collec-

Noot 7 Onderzoek aanbieders van hedendaagse kunst 2007 (in opdracht van de Federatie Kunstbemiddeling en de Nederlandse Galerie Associatie).

Noot 8 FKU jaargegevens van de –destijds- 90 vestigingen (2000).

Noot 9 Uit onderzoek blijkt dat ca. 87% van de abonnees particulier en 13 % zakelijk is.

Noot 10 Uit nadere analyse (2003) blijkt dat 90% van de abonnees van kunstuitlenen hemelsbreed binnen een straal van 16 km van de kunstuitleen woont. 55% zelfs binnen een straal van 4 km.

Noot 11 Motivaction 2007.

Noot 12 T. Dalhuisen en E. Ordeman, *Kunstuitleen & Marketing* (Zwolle, 2000); R. Gans e.a., *De toekomst van de kunstuitleen*. Eindrapport van bureau Berenschot '(mei 2001).

Noot 13 Motivaction 2007.

ties waardoor een gevarieerd aanbod voor klanten ontstaat.

In middelgrote en kleine gemeenten zie je vaak de combinatie van kunstuitleen en bibliotheek – begrijpelijk vanuit de verwantschap van functies – in de grotere gemeenten gaat het om zelfstandige, al dan niet commercieel opererende instellingen. Aangezien veel gemeenten in de afgelopen periode het mes hebben gezet in de begroting voor de kunstuitleen, ontleent een groter deel van de kunstuitleenvoorzieningen haar bestaansrecht aan de bibliotheek.

Financiën

Financiën vormen voor veel kunstuitlenen een probleem. Zo lopen veel kunstuitlenen aan tegen een laag omzetsniveau, de concurrentie en de ontwikkelingen in het overheidsbeleid. Het verkrijgen van financiering is voor de organisaties vaak een probleem en ook de hoogte van de loonkosten. De sector is erg conjunctuurgevoelig. In (de huidige) slechte economische tijden is kunst en cultuur al snel een sluitpost. Dit heeft de sector bijvoorbeeld sterk ondervonden in de periode rond 2001.

Tegelijkertijd zetten veel gemeenten en provincies hun vraagtekens bij de subsidiëring van de kunstuitleen. Een veel gehoord argument voor beëindiging van subsidie is dat de kunstuitlenen vooral een vermogend publiek bereiken, dat zelf goed in staat is om te betalen voor de dienstverlening. Kunstuitlenen bereiken het publiek dat nog onbekend is met beeldende kunst maar in beperkte mate. En als zij dat doen dan is dit via bijvoorbeeld projecten met scholen of welzijnsorganisaties, door aparte projecten in wijken en buurten en door met stadspassen te werken.

2.2 Centra voor beeldende kunst

In een aantal grote gemeenten en provincies in Nederland zijn er meer uitgebreide voorzieningen op het gebied van beeldende kunst: Centra voor Beeldende Kunst (CBK). Een CBK is een instelling die zich in haar activiteiten richt op het bevorderen van de kwantiteit en kwaliteit van het beeldende kunstaanbod, het professionele productieklimaat en/of de publieksparticipatie beeldende kunst en hierin een verscheidenheid aan taken vervult. Op dit moment telt Nederland 15 CBK voorzieningen. De verscheidenheid aan taken kan bestaan uit bijvoorbeeld: subsidie en begeleiding van kunstopdrachten in de openbare ruimte, marketing en promotie van beeldende kunst en het subsidiëren en organiseren van projecten. De mix van taken is afhankelijk van de lokale behoefte. Bij een CBK is vaak een kunstuitleen ondergebracht, maar dat is geen regel.

Tussen de CBK's in Nederland bestaat geen overkoepelend verband c.q. overlegstructuur. De provinciale CBK's gaan wel met regelmatig met elkaar om tafel.

In de afgelopen periode is er zoals vermeld een landelijke daling van het aantal CBK's waarneembaar. Net als bij de kunstuitleen is er een afnemende bereidheid van gemeenten om dit type voorzieningen te faciliteren, ondermeer door het teleurstellende publieksbereik. Een andere oorzaak is de verschuiving van middelen van de provinciale organisaties naar de grotere steden. In de provincie Utrecht zijn dit de gemeenten Utrecht en Amersfoort.

3 Analyse lokale ontwikkeling

3.1 Leden

Particulieren

De kunstuitleen Nieuwegein heeft 369 abonnees, dat is 0,6 % van de bevolking van Nieuwegein¹⁴. De abonnees lenen jaarlijks gemiddeld 3,6 kunstwerken. De kunstuitleen heeft enthousiaste en betrokken leden.

De gemeente heeft een norm gesteld voor de prestaties van de kunstuitleen. De kunstuitleen presteert voor wat betreft het aantal abonnees onder deze norm (369 vs. 630). Wat betreft het aantal uitgeleende kunstwerken per abonnee is het resultaat positiever: abonnees lenen jaarlijks gemiddeld 3,6 kunstwerken, ruim boven de gestelde norm van 1,8 werken per jaar. De kunstuitleen heeft enthousiaste en betrokken leden.

Inwoners van Nieuwegein kunnen afzonderlijk lid worden van de kunstuitleen en van de bibliotheek, maar zij kunnen ook kiezen voor een gecombineerd lidmaatschap. Ook bestaat er een keuzemogelijkheid tussen alleen lidmaatschap van de kunstuitleen en lidmaatschap in combinatie met sparen, waarbij het lid na bepaalde tijd het kunstwerk in eigendom krijgt.

Voor 2007/ 2008 gelden de volgende tarieven en openingstijden:

Tabel 3.1 Tarieven in euro's

Jaarabonnement	69,00
Extra jaarabonnement	57,00
Jaarabonnement incl. € 55,- sparen	120,00
Jaarabonnement CJP/65+	57,00
Jaarabonnement met bibliotheekpas	63,00
Jaarabonnement met bibliotheekpas incl. € 55,- sparen	114,00
KinderKunstAbonnement	30,00

Tabel 3.2 Openingstijden

Voor lenen en inschrijven:	Maandag t/m vrijdag van 9.00 tot 20.00 uur. Zaterdag 10.30 tot 15.30 uur. (de klant wordt geholpen aan de balie van de bibliotheek).
Adviesuren waarop de medewerker kunstuitleen aanwezig is voor lenen en inschrijven, informatie over de collectie, reserveringen en kunstaankopen:	<ul style="list-style-type: none">• Woensdag 14.00-18.00 uur• Donderdag 14.00-20.00 uur• Vrijdag 14.00-18.00 uur• Incidenteel op zaterdag (rond feestdagen) van 10.30-15.30 uur

Door de mogelijkheid voor (potentiële) klanten om bij de balie van de bibliotheek kunstwerken terug te brengen of zich in te schrijven voor de kunstuitleen, profiteert de kunstuitleen van de ruime openingstijden van de bibliotheek. De aanwezigheid van de adviseur tijdens de avonduren op donderdagavond biedt mensen met een baan de gelegenheid de voorziening te bezoeken. De vrijdag en de woensdagmiddag zijn middagen waarop

Noot 14 Uit een eerdere benchmark van DSP-groep (2004) komt naar voren dat ca. een percentage van ca. 1% van de bevolking gangbaar is.

relatief veel mensen, zeker met jonge kinderen, niet werken.

De kunstuitleen heeft de afgelopen jaren een terugloop van het aantal leden geconstateerd. Die terugloop wordt ondermeer geweten aan de recente verhuizing naar een locatie met minder natuurlijke aanloop en met betaald parkeren. Ook past het dalend lidmaatschap bij de landelijke trend, zoals beschreven in het voorafgaande hoofdstuk.

Bedrijven

Uitleen aan bedrijven verloopt wat anders dan de uitleen aan particuliere consumenten. Aangezien een kunstuitleen een gesubsidieerde voorziening is, is het niet zonder meer mogelijk om vanuit de reguliere collectie bedrijven te voorzien van kunstwerken. Tot vijf stuks mag dit wel, maar boven dit aantal loopt de uitleen voor bedrijven via de provincie Utrecht. Zo werkt het bij alle bij de provinciale kunstuitleen Utrecht aangesloten kunstuitlenen¹⁵.

Tot voor kort was er bij de kunstuitleen van Nieuwegein een aparte medewerkster voor bedrijvengestuurde uitleen aangesteld (16 u pw), maar dat is sinds de zomer van 2008 niet meer het geval. Het onderdeel is aan kunstuitleen Utrecht overgedragen. Wanneer kunstuitleen Nieuwegein cliënten aandraagt aan de provinciale kunstuitleen kan ze een percentage ontvangen, maar daarover zijn nooit concreet afspraken vastgelegd.

Nieuwegein had zich in de periode voor die tijd daarvoor ingezet om een eigen collectie samen te stellen waaruit bedrijven konden putten. Kunstenaars leverden werken hiervoor op basis van 'no cure, no pay'. De kosten voor deze dienst liepen echter na verloop van tijd niet meer in de pas met de opbrengst; oorzaak was ondermeer het tekort aan uren die besteed konden worden aan acquisitie. Ook was er in de nieuwe, tijdelijke, vestiging geen plek meer voor het opbergen van dit deel van de collectie. De werken zijn nu weer grotendeels terug naar de makers.

3.2 Collectie

De samenstelling van de collectie is zeer divers, uiteenlopend van keramiek, olieverf- en aquarelschilderijen, fotografie tot pentekeningen, en omvat bijna 950 werken. De werken zijn van kunstenaars uit het hele land. Ze worden ingehuurd/ aangekocht door de medewerkster van de kunstuitleen.

Het grootste deel van de collectie is afkomstig van het provinciale stafbureau, daarnaast zijn er zijn 40 BKR-werken en 78 eigendomswerken in bezit van de kunstuitleen. Voor de werken van het provinciale stafbureau betaalt de kunstuitleen een afdracht per abonnee (zie financiën). Permanent hangt circa een derde van de werken bij de mensen thuis. De kunstuitleen heeft geen stukken meer in haar collectie, speciaal bedoeld voor kinderen. De vraag ernaar was te klein.

Voor de opslag van de werken is ca. 200m² nodig. Voor het tentoonstellen van de werken ca. 100 m². In de huidige situatie, waarin de ruimte ca. 200m² beslaat, is er daarom meer sprake van een opslag van kunstwerken in bakken en kasten, dan van een expositieruimte.

Noot 15 Het betreft de kunstuitlenen van de gemeenten: Houten, Nieuwegein, Utrecht, Veenendaal, Woerden, IJsselstein, Zeist

3.3 Organisatie

De kunstuitleen is organisatorisch ondergebracht bij Stichting Bibliotheek Nieuwegein, en bevindt zich ook fysiek in hetzelfde gebouw. De kunstuitleen beschikt over 1 medewerker (1 fte), wat veel is in vergelijking met andere kunstuitleenvoorzieningen in de regio (uiteenlopend vanaf 0,1 fte tot gemiddeld 0,5 fte). De extra beschikbare uren, ten opzicht van andere kunstuitlenen in de regio, worden besteed aan educatieve projecten en tentoonstellingen en de ontplooiing van commerciële activiteiten. De medewerkster verzorgt alle taken rond de voorziening, zoals communicatie, beheer van de collectie, administratieve taken en educatieve projecten. De Kunstuitleen verzorgt alleen de kunstuitleen voor particulieren. De kunstuitleen verkoopt ook designproducten en kunstaccessoires. Tot de zomer van 2008 was er nog een tweede medewerker voor de kunstuitleen (zie voorgaande), waardoor er nu minder tijd is voor het onderhouden van externe contacten. De afname van het aantal fte is deels gecompenseerd door de beperking van de openingstijden; de voorziening is nu niet meer elke zaterdag geopend.

Vanuit SBN is er tot dusver geen overvloedige aandacht voor de Kunstuitleen. In het meerjarenbeleidsplan 2007-2012 van SBN is geen paragraaf kunstuitleen opgenomen. Het is een van de vormen van dienstverlening naast het uitlenen van media. Het komende jaar brengt SBN verandering in de relatie met de kunstuitleen, onder andere door de collectie kunstwerken en boeken in de vleugel van de kunstuitleen op elkaar af te stemmen.

Activiteiten

De Kunstuitleen organiseert zeer regelmatig exposities (18 in 2007) en educatieve projecten voor kinderen (7 in 2007). De exposities en educatieve activiteiten zijn bedoeld om het publiek kennis te laten maken met het fenomeen beeldende kunst, en om kunstenaars een podium te bieden. Zo is er het succesvolle project 'Kijken met je oren', waarbij middelbare scholieren een kunstwerk zoeken dat past bij hun favoriete muziek.

Om een nieuw publiek aan te boren organiseert de kunstuitleen ook verkoopexposities van ontwerpers en vormgevers in samenwerking met kunstuitleen Utrecht. Zo is er een groep bezoekers die speciaal voor de sieraden komt. De toeloop naar exposities is minder hoog dan wenselijk, dat komt ondermeer door de verhuizing naar de nieuwe locatie. Exposerende kunstenaars zijn professionals en komen uit heel Nederland, niet per se uit de regio zelf.

De Kunstuitleen werkt veel en naar tevredenheid samen met het provinciale netwerk van de kunstuitleen¹⁶ en met de provinciale organisatie Kunst Centraal. Er is samenwerking op het gebied van collectiebeheer, educatieve projecten, algemene publiciteit en het delen van expertise. Succesvolle, publieksgerichte educatieve projecten zijn de Kinderboekenweek, rondreizende tentoonstellingen en het samenvoegen en digitaliseren van de catalogus. Sinds 2006 wordt er gewerkt aan Kunstuitleen Utrecht, een groot samenwerkingsverband, waarin klantgerichtheid centraal staat. Met de provinciale organisatie Kunst Centraal organiseert kunstuitleen Nieuwegein bijvoorbeeld projecten met scholen waarbij er een afsluitende tentoonstelling wordt georganiseerd door de Kunstuitleen.

Noot 16 Het netwerk bestaat uit de volgende gemeenten; Utrecht, Nieuwegein, Houten, Veenendaal, Zeist, IJsselstein, Woerden.

Lokaal heeft de Kunstuitleen contacten met Het Kunstcentrum (de KOM) en met het Kunstenaars Centrum Nieuwegein (K.C.N.)¹⁷. Leerlingen van deze centra houden tentoonstellingen bij de Kunstuitleen. Het Theater en Kunstencentrum De Kom krijgt ook een nieuwe accommodatie in het stadscentrum.

3.4 Huisvesting

De kunstuitleen is gevestigd op een tijdelijke locatie in het centrum van Nieuwegein, in één van de vleugels van de bibliotheekvestiging. In de nabije toekomst zal de kunstuitleen c.q. CBK onderdak vinden in het nieuw te bouwen Stadshuis.

De gemeente beschouwt het geplande Centrum voor Beeldende Kunst als prestigieus onderdeel van het nieuwe Stadshuis en is gesitueerd op de begane grond van het gebouw. Uit het PvE (2005) blijkt dat de gemeente voor het CBK een rol ziet weggelegd op gebied van tentoonstellingen, collectiëren en uitlenen van kunst, diensten ten behoeve van de gemeentelijke collectie beeldende kunst en kunst in de openbare ruimte, en educatie.

De beschikbare ruimte is in totaal 360-380 m². Onderstaand schema laat een inschatting zien van de verdeling van vierkante meters.

Uitleen	120 m ²
Kantoor	105 m ²
Expo	136 m ²

Zoals in de inleiding van het beleidskader vermeld, heeft de gemeente in haar laatste cultuurvisie: De Kunst van het Kiezen 2006-2012 (december 2005), de wens geuit om met nieuw te realiseren culturele accommodaties in het stadscentrum het publiekbereik te vergroten en een uitbreiding van het cultureel aanbod te verwezenlijken. De gemeente wil de binnenstad verlevendigen via culturele activiteiten voor een breed publiek, ook wil zij nieuwe culturele activiteiten stimuleren en ondersteunen¹⁸. Dit wil de gemeente realiseren samen met diverse partijen, zoals amateurkunstverenigingen, professionele kunstenaars, amateurkunstenaars, organisatoren van culturele activiteiten, culturele instellingen, musea en erfgoed instellingen. De nieuwe culturele accommodaties moeten een bijdrage leveren aan de aantrekkingskracht van Nieuwegein als plaats om te verblijven, te wonen en te recreëren. De kunstuitleen wordt in dit voorstel uitgebreid naar een CBK.

3.5 Financiën

De huidige kunstuitleen kost in 2007 totaal € 86.737, waarvan salariskosten circa € 67.000 bedragen. De kunstuitleen ontvangt jaarlijks ruim € 48.721 aan exploitatiesubsidie. De opbrengst uit contributies van de kunstuitleen ligt rond de € 24.000.

Noot 17 Het K.C.N. is een vereniging voor kunstenaars uit Nieuwegein en omgeving
Noot 18 Programma Culturele Activiteiten Binnenstad 2008-2010.

Voor het te realiseren CBK (2010/2011) staat een subsidiebedrag begroot van € 137.000. Dat is exclusief de kosten voor de huur van de ruimte in het nieuwe Stadhuis.

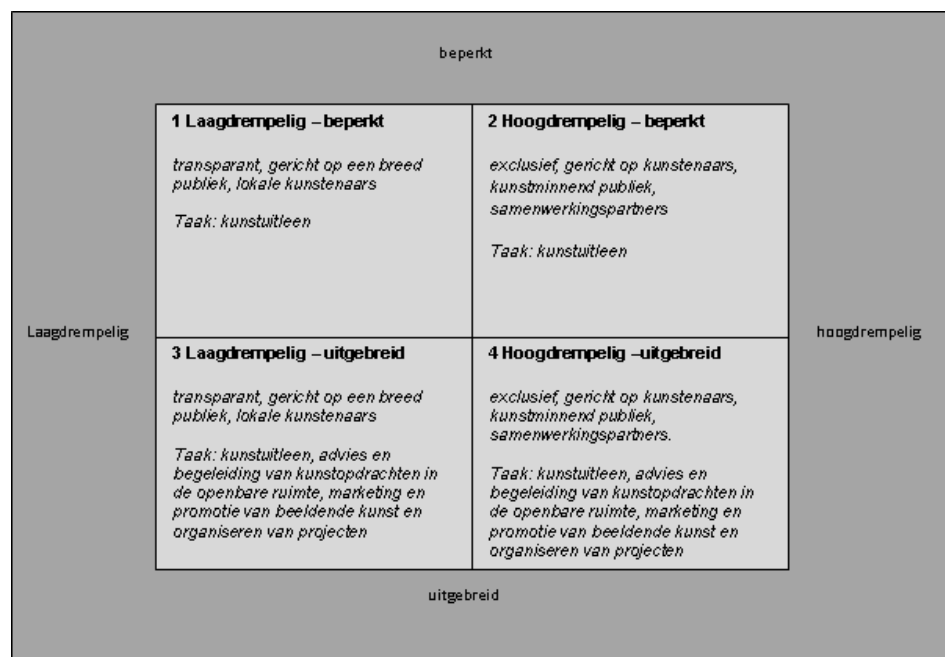
4 Scenario's voor programmatische invulling

4.1 De scenario aanpak

Als start van een inhoudelijke invulling van het CBK in Nieuwegein zijn een aantal uitersten geformuleerd waarbinnen de voorziening zich zou kunnen ontwikkelen. Dat is gedaan aan de hand van scenario's.

In het kader van de scenarioaanpak voor het CBK zijn twee dimensies richtinggevend, te weten brede/kunstminnende doelgroep versus beperkte/uitgebreide dienstverlening. Op basis van onderstaand assenstelsel kunnen vier scenario's voor de invulling van het bibliotheekwerk worden geschetst.

Het gaat bij scenario's om modelmatige invulling. De uiteindelijke invulling kan een mengvorm van verschillende scenario's zijn.

Uit de analyse van de lokale situatie, de gesprekken en de discussiebijeenkomst is naar voren gekomen dat de kunstuitleen thans het meest weg heeft van het beeld dat geschetst wordt in scenario 1, en dat het wenselijk lijkt om een overstek te maken naar scenario 3 (zie schematische weergave).

4.2 Scenario 1 Laagdrempelig/beperkt aanbod

Typering

Een kunstuitleen gericht op het verwerven van kunst van met name lokale en regionale kunstenaars, op advies van een commissie bestaande uit inwoners van Nieuwegein.

Voorbeeld

Dit scenario geeft het beeld weer van de kunstuitleen van Nieuwegein anno nu. Qua typering sluit dit type aan bij de analyse van de lokale situatie van de kunstuitleen (zie hoofdstuk 2).

4.3 Scenario 2 Hoogdrempelig/beperkt aanbod

Typering

Een voorziening met een hoogdrempelig/beperkt aanbod is te typeren als een kunstuitleen gericht op het verwerven van een hoogwaardige collectie van gerenommeerde kunstenaars (met landelijke en/of internationale bekendheid), samengesteld door kunstkenners.

Voorbeeld

Als voorbeeld kunnen de Paviljoens in Almere dienen. De Paviljoens in Almere is een Museum (géén CBK), gevestigd is in een bijzonder gebouw. De Paviljoens hebben als missie mensen kennis te laten maken met hedendaagse kunst. De Paviljoens organiseren tentoonstellingen, excursies en workshops (o.a. voor scholen) en bieden een aanbod van landelijk bekende kunstenaars.

Kanttekening: Almere heeft als overeenkomstigheid met Nieuwegein dat het ook een jonge stad betreft, met als voornaamste functie wonen. Almere is echter ook een stad met een veel grotere schaal dan Nieuwegein, met een groter verzorgingsgebied en met meer middelen voor een 'hoogdrempelig'/ exclusief aanbod.

4.4 Scenario 3 Laagdrempelig/uitgebreid aanbod

Typering

Een laagdrempelig CBK zoekt vooral de inwoners van Nieuwegein op die niet zo snel naar dat CBK zouden komen en die nooit in aanraking komen met beeldende kunst. Met een accent op communicatie, participatie en educatie: medewerkers gaan naar scholen, zorginstellingen en andere plekken toe ter promotie van beeldende kunst en de uitleen. Men organiseert projecten samen met doelgroepen. Veel aandacht voor lokale kunstenaars, zowel amateurs als professioneel.

- Doel en doelgroep: een laagdrempelig CBK is gericht op participatie, educatie, het werven van leden onder een breed publiek. De doelgroep bestaat vooral uit jongeren en overige inwoners van Nieuwegein die (nog) niet behoren tot een kunstliefhebbend publiek.
- Locatie: binnenstad (Stadshuis), wijken (buurthuizen) en scholen. De uitdaging is om een plek te creëren waar nieuwsgierigheid bevredigd wordt en waar mensen uitgedaagd worden na te denken over wat ze zien en ervaren. Een mooie plek voor kunst en kunstenaars om hun werk te tonen en verhalen te vertellen. En een plek die recht doet aan een gevarieerde, kwalitatief hoogstaande en aantrekkelijke collectie werken.
- Activiteiten: kunstuitleen, exposities, projecten met bewoners, werkt met lokale kunstenaars, educatie primair onderwijs en voortgezet onderwijs, prijsvragen. Tentoonstellingen groter zichtbaarder maken, waarbij er ook ruimte is om kunstenaars te laten samenwerken. Ook kan er bijvoorbeeld ruimte geboden worden aan overzichtstentoonstellingen i.s.m. collega instellingen in de regio (bv de amateurkunstenaars van Kunstencentrum

De Kom of Kunstenaarscentrum Nieuwegein of samenwerking met musea in de stad of met kunstuitlenen uit de omgeving. Tentoonstellingen met werk uit de collectie: die werken staan nu als in een opslagruimte naast en tegen elkaar aan.

- Collectie: keuze voor een toegankelijke collectie, zo mogelijk met inbreng van bewoners (via een adviescommissie).
- Communicatie: toegankelijk, lokale pers, educatief materiaal.
- Personeel: arbeidsintensief, bijvoorbeeld: directeur, educatief en project medewerker.

Voorbeeld 1

- Het CBK in Rotterdam kan getypeerd worden als een laagdrempelige voorziening met een uitgebreid aanbod. Het CBK heeft drie grote publieksgerichte afdelingen: TENT., aan de Witte de Withstraat, de Artotheek Rotterdam en BKOR Beeldende Kunst & Openbare Ruimte.
- Missie: het CBK heeft in opdracht van het gemeentebestuur tot taak de positie van de beeldende kunst in Rotterdam en van de Rotterdamse beeldend kunstenaar te versterken door optimale voorwaarden te creëren voor de productie, presentatie en afzet van de beeldende kunst in alle sectoren van de samenleving, daarvoor in brede zin permanent aandacht te vragen en waardering te stimuleren bij een zo groot mogelijk publiek door het ontwikkelen van activiteiten die voor een ieder toegankelijk zijn.
- Activiteiten: het CBK houdt zich bezig met beheer kunst in de openbare ruimte, educatie, uitleen. Haar doelgroep bestaat uit particulieren, bedrijven, kunstinstellingen, kunstenaars en scholen. Het CBK bereikt een brede doelgroep onder de inwoners van Rotterdam onder andere door Community art projecten in de wijken. Het Centrum voor Beeldende Kunst in Rotterdam onderzoekt en presenteert bijvoorbeeld de beeldcultuur van verschillende subculturen. Ook heeft het CBK in het kader van het Actieplan regelmatig opdrachten verstrekt aan een ander type dan de traditionele kunstenaars - met name jongeren uit de Urban arts – om de beeldcultuur van de straat te vernieuwen, nieuw en ander talent de kans te geven zich te ontwikkelen en ondernemerschap in de kunstsector te stimuleren. Kenmerkend is ook dat leerlingen zelf tentoonstellingen maken, beeldend werken n.a.v. werk van een kunstenaar en kunstenaars kunnen ontmoeten.

Voorbeeld 2

Ook het CBK in Dordrecht is in een interessant voorbeeld voor dit scenario. Dordrecht heeft een CBK dat de afgelopen jaren een sterkere verbinding heeft gezocht met de bewoners van de stad, de stedelijke problematiek en de stedenbouwkundige ontwikkelingen.

- Missie: kern is het brengen van eigentijdse beeldende kunst in de stad. CBK is een stedelijk podium voor hedendaagse kunst. Het CBK richt zich voornamelijk op de stad en zijn inwoners. Voor de komende jaren wil het CBK opnieuw zijn rol en plaats bepalen in het culturele klimaat van Dordrecht. Het CBK wil een organisatie zijn die zich vanuit de hedendaagse beeldende kunst actief richt op de stedelijke cultuur. En wel in brede zin: van een bijdrage aan de programma's van onderwijs en educatie, aan de beleving van de binnenstad, de creatieve economie, de vormgeving van de openbare ruimte, tot en met culturele programma's voor en met immigranten en de bewoners van de Dordtse wijken.
- Activiteiten van het CBK zijn: kunstuitleen, educatie, o.a. workshops, lezingen, excursies, tentoonstellingen en projecten, kunst in de openbare ruimte (inclusief onderhoud/ beheer en werkgroep kunst in de openbare

- ruimte), servicebureau voor kunstenaars (financiële steun in de vorm van werkbeurzen, startstipendia, projectsubsidies e.d.).
- Het CBK beschikt over ruim 10,2 fte (waarvan 2,5 ID-banen). De totale kosten bedragen ruim 1 miljoen euro.

Voorbeeld 3

Het CBK in Deventer vormt een opstapje naar het scenario hoogdrempelig/uitgebreid. Het CBK heeft namelijk een geslaagde combinatie tot stand weten te brengen van een hoog- en een laagdrempelige voorziening, het Deventer Kunstenlab. De voorziening is gevestigd in een oude fabriek met een café bar en is onderdeel van een breed cultuurhuis.

- Missie: actief initiatieven ontwikkelen om de productie van kunst te bevorderen en (ook experimentele) kunst blijvend onder de aandacht van het publiek te brengen. Benutten van de centrale en bijzondere positie in Overijssel (en Oost-Nederland) om een breed publiek te betrekken bij hedendaagse beeldende kunst. Hiermee bijdragen aan het collectieve besef hoe belangrijk kunst en cultuur is, en een samenleving stimuleren waarin de kunst én haar makers als vanzelfsprekende en essentiële onderdelen worden gewaardeerd.
- Concretisering op drie beleidsterreinen: participatie (publiek) en het stimuleren van de (kwaliteit van de) vraag, kunstbeleid (kwalitatief goed aanbod) en kunstenaarsbeleid (bevorderen van vestigings-, productie- en afnameklimaat).
- Activiteiten: kunstuitleen, educatie/participatie projecten, lezingen/informatievoorziening, tentoonstellingen/projecten, kunst in de openbare ruimte, opdrachten aan kunstenaars, servicebureau kunstenaars, bemiddeling ateliervoorzieningen, stimuleren werk/productieruimte in de stad, ondersteunen/faciliteren initiatieven kunstenaars, bevorderen contact tussen kunstenaars en publiek, kunst in de openbare ruimte (commissie).
- Totale kosten € 414.992, subsidie € 225.700 (gemeente en provincie), eigen inkomsten € 98.800. Het CBK liep anno 2004 aan tegen een tekort van ruim een ton, oorzaak: te veel taken met te weinig geld. Daar is actie op ondernomen en het CBK heeft het hoofd boven water kunnen houden.

4.5 Scenario 4 Hoogdrempelig/uitgebreid

Typering

Het CBK heeft een hoogwaardige collectie, van niet altijd even toegankelijke kunst. In de exposities richt men zich op een publiek van liefhebbers uit Nieuwegein, maar ook daarbuiten. In de communicatie is veel aandacht voor nieuwe ontwikkelingen in de kunst en er is een cursusaanbod voor mensen die kennis willen maken met kunst en voor 'gevorderden'. Men verstrekt opdrachten aan en doet projecten met vernieuwende kunstenaars. Dit type heeft museale kenmerken.

- Doel en doelgroep: het bereiken van een publiek van kunstliefhebbers, ook van buiten Nieuwegein en hen interesseren voor hedendaagse kunst.
- Activiteiten: bijzondere tentoonstellingen. Kunstuitleen, kunst in de openbare ruimte, exposities in relatie met wat landelijk spraakmakend is; programma voor 'kenners'. Lezingen voor de kunstkenner, leestafel met glossy's. Mobiele collectie. Af en toe een expositie van een lokale kunstenaar.
- Locatie: binnenstad (stadshuis).

- Collectie: keuze voor o.a. minder toegankelijke werken, aansluiting zoeken bij (lokale) musea.
- Communicatie: eigen blad met artikelen over ontwikkelingen in de kunst, Programma overzicht.
- Personeel: directeur, programmeur en communicatiemedewerker ruwe schatting: circa 2 fte.

Voorbeeld

Het CBK Groningen heeft een meer exclusief imago dan de voorbeelden onder scenario laagdrempelig/uitgebreid.

- Missie: het CBK Groningen werkt, vanuit haar passie voor beeldende kunst, aan kwaliteitsverbetering van het beeldende kunstklimaat in de stad en de regio en streeft naar een optimale deelname van kunstenaars en publiek aan dat klimaat. Dat doet het CBK door bekendheid te geven aan het werk van regionale kunstenaars en door Groningers de betekenis van beeldende kunst te laten zien. Zo helpt het CBK Groningen ook mee aan het neerzetten van Groningen als cultureel actieve regio. Het CBK Groningen is een deskundige en inspirerende gesprekspartner over alles wat het beeldende kunstklimaat in Groningen aangaat, of het nu exposities, beelden in de openbare ruimte, kunstuitleen of beleidsvorming betreft.
- Activiteiten: uitleen, advies bij aankopen, begeleiding van kunstopdrachten van bedrijven en bij kunst in de openbare ruimte. Biedt een bijdrage aan het imago binnen/van de regio en vormt een deskundige gesprekspartner. Klanten zijn particulieren, bedrijven, kunstinstellingen en kunstenaars en scholen.

4.6 Conclusie

Zoals uit het voorgaande kan worden opgemaakt zijn er verschillende richtingen mogelijk waarin het CBK Nieuwegein zich kan ontwikkelen. Met de ambitie om een volwaardig CBK te realiseren gaat de gemeente echter in tegen een landelijke trend. Landelijk gezien neemt de bereidheid van gemeenten om te investeren in een kunstuitleen dan wel CBK af. Een deel van deze voorzieningen moet dan ook haar deuren sluiten. Daarbij speelt ook mee dat de rijksoverheid de middelen voor beeldende kunst, waaronder kunstbemiddeling, vanaf 2009 voornamelijk over de grotere steden (vanaf 90.000 inwoners) verdeelt. Provincies en kleinere gemeenten, waaronder ook Nieuwegein, vallen daardoor buiten de boot. Het hangt sterk af van de lokale bereidheid tot investeren of een lokaal CBK kans van slagen heeft. Het huidige beschikbaar gestelde budget van € 137.000 voor 2010/2011 is een flinke verruiming van het huidige budget, maar het biedt wel beperkingen aan de mogelijkheden tot taakuitbreiding. Een CBK kan zo uitgebreid worden opgetuigd als men zelf wil, maar daar hangt ook een kostenplaatje aan. Dat laatste is ook in andere gemeenten een valkuil geweest (zie voorbeeld Deventer).

De gemeente moet zich terdege afvragen wat ze met een CBK beoogt. Wanneer het doel is om een aantrekkelijke voorziening te creëren met een mooie collectie, aansprekende exposities, waar de inwoners van Nieuwegein graag naar binnen lopen, is het niet ondenkbaar om ook in de nieuwe situatie uit te gaan van een kunstuitleen. De kunstuitleen kan verder aangekleed worden met enkele elementen uit scenario 2 (hoogdrempelig/ beperkt) en wat uitbreiden richting scenario 3 (laagdrempelig/ uitgebreid), zonder te verzanden in een heel breed takenpakket. Zo kan de kunstuitleen zich bij-

voorbeeld richten op de culturele identiteit van Nieuwegein in een bredere context, zoals de geschiedenis en ontwikkeling van groeikernen (New Towns).

Wanneer de gemeente Nieuwegein kiest om de kunstuitleen uit te breiden tot een volwaardig CBK, lijkt scenario 3 het beste aan te sluiten bij de lokale omstandigheden. Dit scenario zet in op het bereik van een breed publiek, voornamelijk vanuit de stad Nieuwegein zelf. Gezien de locatie onder de rook van de stad Utrecht en de goede verbindingen tussen de steden, is het aannemelijk dat men voor een meer exclusief aanbod de weg naar de provinciehoofdstad snel weet te vinden. Het CBK kan dan een aantal taken op zich nemen die nu bij de gemeente zijn ondergebracht, bijvoorbeeld op het gebied van de openbare ruimte. Ook kan ze de spil gaan vormen in het culturele aanbod van de gemeente.

5 Visie

5.1 Inleiding

De komende periode geeft de gemeente Nieuwegein uitvoering aan een actief cultuurbeleid. Zij geeft hieraan onder ander uiting door, tegen de landelijke trend in, in het nieuwe Stadshuis een Centrum voor Beeldende Kunst te realiseren.

Een CBK is een gemeentelijke instelling die meerdere taken heeft in de kunstsector. De invulling van een CBK kan zeer diffuus zijn en zijn voor een groot deel afhankelijk van de ambities van de gemeente. Een CBK hoeft geen kunsttuleen te bevatten, maar heeft die vaak wel. Daarnaast kan een CBK diverse taken op zich nemen, bijvoorbeeld op het gebied van educatie, stadsmarketing, kunst in de openbare ruimte, begeleiding van kunstenaars (o.a. atelierbeleid).

5.2 Doelstellingen

De gemeente wil in het toekomstige CBK een aantal taken onderbrengen, waaronder de huidige kunsttuleen, advies op het gebied van openbare ruimte, het geven van cursussen en workshops etc. Hieronder worden deze onderdelen nader uitgewerkt:

Een aantrekkelijke, publieksgerichte kunsttuleen

De gemeente Nieuwegein zet in de nieuwe setting van het Stadshuis de kunsttuleenvoorziening voort. Met de kunsttuleen wil de gemeente een brede doelgroep vanuit de stad betrekken bij het hedendaags kunstaanbod en een platform bieden aan (lokale) kunstenaars. Met haar aanbod biedt de kunsttuleen een bijdrage aan een aantrekkelijke binnenstad en aan de culturele identiteit van Nieuwegein, bijvoorbeeld als één van de New Towns. Ook wordt er invulling gegeven aan het convenant, dat is afgesloten met de gemeente Utrecht onder het motto van Collectie naar Connectie. Momenteel worden samen met de gemeente Utrecht en de provincie de mogelijkheden onderzocht om een programma voor cultureel erfgoed te ontwikkelen met een publieksgerichte aanpak¹⁹.

Een spin in het web van het culturele aanbod

De culturele infrastructuur van Nieuwegein bestaat, naast de kunsttuleen, uit de bibliotheek, een archief en Theater en Kunstencentrum De Kom. Alle infrastructuur gericht op beeldende kunst kan worden ondergebracht bij het CBK Nieuwegein. Het CBK Nieuwegein heeft het overzicht over alle kunstinstellingen, kunstenaars alle cursussen en scholingsmogelijkheden op het terrein van beeldende kunst in Nieuwegein. Ze voorziet in de informatiebehoefte op dit vlak en bevordert waar mogelijk samenwerking tussen partijen.

Noot 19 De stad Nieuwegein heeft zelf geen musea, maar beschikt wel over twee historische stadsgesichten, 53 rijksmonumenten en 23 gemeentelijke monumenten uit de achttiende en negentiende eeuw.

Kunst in de openbare ruimte

Op termijn kan een CBK Nieuwegein invulling geven aan het beleid op het gebied van Kunst in de openbare ruimte. Op dit moment doet de gemeente dit zelf. De gemeente ontvangt van de provincie € 50.000 per jaar voor de uitvoering. Daarnaast is er een percentageregeling van kracht van 1% bij nieuwbouw en in enkele gevallen bij verbouw. In Nieuwegein staan ca 55 kunstwerken in de openbare ruimte, die in goede staat verkeren. Het masterplan Beeldende Kunst (2002) geeft inzicht in de mogelijkheden van kunst in de openbare ruimte. In deze nota wordt gesteld dat kunst een meer natuurlijke plek kan krijgen in het dagelijks leven in Nieuwegein, bijvoorbeeld thuis, in de auto en in de binnenstad en in sportaccommodaties. Ook de virtuele ruimte kan benut worden, bijvoorbeeld door het opstellen van een 'stadscollectie nieuwe media'. Kunst kan zo een bijdrage leveren aan de identiteit van deze stad met haar nog korte geschiedenis. De focus ligt op Nieuwegein als autostad.

De uitvoering van dit beleidsterrein vraagt om specialistische kennis en formatie. Ook zijn deze taken arbeidsintensief. Het is van belang daar waar mogelijk aan te sluiten bij de provinciale CBK organisatie, aangezien zich daar veel deskundigheid op het terrein van kunst op de openbare ruimte bevindt en er gebruik gemaakt kan worden van reeds ontwikkelde producten en communicatiemateriaal, zoals het tijdschrift LucasX.

5.3 Wat is er nodig om dit te bereiken?

Om bovenstaande doelstellingen te bereiken zal de huidige kunstuitleen, die het publiek informeert over de collectie en ontwikkelingen in de kunst (binnen en buiten Nieuwegein), en die af en toe een educatief project doet samen met anderen (scenario 1), moeten uitgroeien tot een volwaardig CBK met een breder takenpakket (scenario 3).

Organisatie

De transformatie van een kunstuitleen naar een volwaardig CBK kan niet over één nacht ijs gaan. Het vraagt nogal wat van de organisatie. Een toekomstige CBK kan ook bij andere culturele organisaties in Nieuwegein ondergebracht worden. Een stand alone-organisatie lijkt gezien de bescheiden schaal minder voor de hand liggen.

De huidige kunstuitleen is ondergebracht bij de SBN. Gezien bovenstaande profilering is het minder vanzelfsprekend dat het CBK Nieuwegein ondergebracht daar ook organisatorisch bij aanhaakt. Hoewel de landelijke ontwikkeling in de kunstuitleen laat zien dat er steeds nauwere samenwerking met de Openbare Bibliotheek wordt gezocht, bijvoorbeeld op het terrein van digitalisering.

Samenwerking met andere CBK's/kunstuitlenen kan het voordeel hebben dat collecties uitgewisseld worden, waardoor ook een kunstuitleen in Nieuwegein aantrekkelijker wordt voor de leners. Verder kunnen op een hoger schaalniveau makkelijker specifieke deskundigheden worden gerealiseerd, die 'op de schaal van Nieuwegein' niet te betalen zijn.

De Kunstuitleen Nieuwegein werkt op dit moment vruchtbaar samen met de provinciale kunstuitleen. De provinciale organisatie werkt aan een plan tot uitbreiding van de samenwerking, ook met andere gemeenten binnen de provincie.

De provinciale kunstuitleen staat organisatorisch op afstand van de provinciale CBK, en haakt veel meer aan bij de organisatie van de Openbare Bibliotheek. De provinciale CBK is geen overkoepelende organisatie voor lokale centra. De provinciale organisaties krijgen het in de nabije toekomst moeilijk door re-allocatie van middelen voor kunstbemiddeling door de rijksoverheid naar grotere gemeenten. Waar de kunstuitleen nadere samenwerking zoekt met de provinciale instelling, lijkt dit voor het CBK minder voor de hand liggend. Wel kan er in de toekomst, net als nu, gebruik worden gemaakt van aanwezige specialistische kennis.

Het vraagt een goede marketingstrategie om de bewoners van Nieuwegein voor het aanbod van de kunstuitleen te interesseren. Ook voor andere mogelijke taken van het CBK geldt dat het een flinke investering vraagt om kennis op doen om vraag en aanbod binnen Nieuwegein op elkaar af te stemmen

Financiering

Beschikbare middelen voor exploitatie en beheer van het CBK in het Stadhuis is € 137.601 (begroot voor 2010/2011). Dat is exclusief huur.

Om een volledig opgetuigd CBK te realiseren zal in de toekomst het dubbele of mogelijk het drievoudige nodig zijn van het huidige budget. De kosten worden hoger door de benodigde uitbreiding van het aantal en type medewerkers (specialistisch geschoold). Taken gericht op bewonersparticipatie en rond trajecten voor het realiseren van kunst in de openbare ruimte zijn arbeidsintensief.

5.4 Programmatische invulling

Uit voorgaande is naar voren gekomen dat bij de gemeente Nieuwegein een CBK zoals omschreven in scenario 3 het beste past bij de lokale situatie.

Scenario 3:

Laagdrempelig/ uitgebreid: transparant, gericht op een breed publiek en op lokale kunstenaars: 'Een laagdrempelig CBK zoekt vooral de inwoners van Nieuwegein op die niet zo snel naar dat CBK zouden komen en die nooit in aanraking komen met beeldende kunst. Met een accent op communicatie, participatie en educatie: medewerkers gaan naar scholen, zorginstellingen en andere plekken toe ter promotie van beeldende kunst en de uitleen. Men organiseert projecten samen met doelgroepen. Veel aandacht voor lokale kunstenaars, zowel amateurs als professioneel.'

De keuze voor scenario 3 neemt niet weg dat het CBK niet kan flirten met wereld van de kunst met een grote K en de museale wereld (scenario 2 en 4). Dit kan een meerwaarde opleveren ten aanzien van het bereiken van en geïnteresseerd houden van een breed (kunstliefhebbend) publiek.

In de huidige situatie lijkt de kunstuitleen het meest op die zoals bedoeld in scenario 1. De stap van scenario 1 naar scenario 3 kan niet in één keer gezet worden, maar vraagt om een groeimodel. Hieronder wordt een mogelijke programmatische invulling geschetst.

Een aantrekkelijke kunstuitleen

Uit voorgaande is gebleken dat de gemeente Nieuwegein reeds beschikt over een relatief goed geoutilleerde kunstuitleen met een fulltime medewer-

ker en ruime openingstijden. De kunstuitleen participeert in relatief veel educatieve projecten en organiseert een flink aantal tentoonstellingen en exposities. Toch heeft de kunstuitleen te maken met een dalend aantal lidmaatschappen.

Het advies luidt daarom om te starten met een aantal maatregelen gericht op een aantrekkelijke kunstuitleen gericht op de inwoners van Nieuwegein.

- 1 De nieuwe locatie zal ook een nieuwe categorie geïnteresseerden trekken. Ook door de nabijheid van andere (publieks-)functies in het nieuwe Stadshuis zal de natuurlijke aanloop toenemen. De kunstuitleen zet actief in op vergroten van de zichtbaarheid van de collectie, door deze binnen het Stadshuis op diverse plekken te tonen.
- 2 Daarnaast is het van belang om nieuwe doelgroepen aan te boren, en dan vooral jongeren. Dat is in de cultuursector over het algemeen een lastige doelgroep, en ook in de kunstuitleensector. De kunstuitleen kan zich bijvoorbeeld richten op starters op de woningmarkt, door het aanbieden van een instapabonnement voor deze doelgroep. Dat kan ondermeer door te adverteren via makelaar/ woningbouwcorporaties en dergelijke. Bij PR uitingen zal rekening worden gehouden met de beeldcultuur van jongeren.
- 3 In het eerste jaar na opening is er een programma met een duidelijk, beperkt aantal tentoonstellingen (3), waarbij een platform gegeven wordt aan kunstenaar uit de gemeente Nieuwegein e.o. Ook wordt er ruimte geboden aan een identiteit versterkend thema, zoals de New Towns. Nieuwegein is een klassieke groeikern uit de 70-er en 80-er jaren en is te vergelijken met vele andere soortgelijke gemeenten in Noordwest Europa, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk. De kunstuitleen kan een bijdrage leveren aan het in beeld brengen van de specifieke architectuur van deze jonge steden en van Nieuwegein in het bijzonder.
- 4 Inrichten Kunstwinkel. De collectie sieraden en designvoorwerpen bestemd voor de verkoop wordt uitgebreid en een gedeelte van de kunstuitleen krijgt de uitstraling van een winkel.
- 5 Het CBK programmeert 2-maandelijkse lezingen van in de kunstuitleen exposerende kunstenaars.
- 6 Het CBK werkt samen met SBN rond de kinderboekenweek
- 7 Het CBK participeert in educatieve projecten met basisschoolleerlingen en middelbare scholieren

In daaropvolgende jaren kan de programmering van tentoonstellingen en lezingen geleidelijk worden uitgebreid.

Activiteiten gericht op publieksbereik (jongeren en jong volwassenen):

- Educatie: projecten in samenwerking met de provincie en het lokale onderwijs
- Participatie: prijsvraag, opknappen van een straat, bewonerscommissie inrichting openbare ruimte
- Cursussen en workshops op het gebied van beeldende kunst
- Tentoonstellingen op het gebied van nieuwe media & beeldculturen van jongeren
- Tentoonstellingen en exposities: kunstenaars uit de regio, afgewisseld met landelijk bekende kunstenaars (in samenwerking met Utrecht). Thema's afstemmen op de culturele identiteit van Nieuwegein in een bredere context, zoals de geschiedenis en ontwikkeling van groeikernen (New Towns) en ander cultureel erfgoed en de auto.

Oriëntatie op uitbreiding van functies

Tegelijkertijd met het op de kaart zetten van de kunstuitleen, het voor de inwoners van Nieuwegein meest zichtbare onderdeel van het CBK, kan de organisatie zich oriënteren op de diverse functies die het CBK kan herbergen. De beoogde functies van het CBK Nieuwegein zijn:

- Kunst in de openbare ruimte
- Advies gericht op kunstenaars
- Beheer van woonwerkruimte voor kunstenaars
- Beheer gemeentearchief
- Cursussen en workshop
- Tentoonstellingen en exposities
- Educatieve projecten
- Commerciële activiteiten: aansluiting zoeken bij de creatieve sector binnen Nieuwegein, en hen een medium bieden (winkel en website) om hun producten te promoten

Activiteiten gericht op spin in het web:

- Actualiseren van het (master)plan voor beeldende kunst in de openbare ruimte.
- Het adviseren van de gemeente over beleid en projecten/opdrachten (daartoe kan het CBK zich laten bijstaan door een adviescommissie).
- Onderhoud van beeldende kunst in de openbare ruimte (de collectie Nieuwegein, dit kan zo mogelijk samen met de gemeentelijke afdeling die zich bezighoudt met onderhoud van het openbaar gebied).
- Het in opdracht van de gemeente uitvoeren van opdrachten en projecten in de openbare ruimte.
- Het CBK kan ook de middelen beheren die zijn gemoeid met beleid en uitvoering van het beeldende kunstbeleid.
- Advies op het gebied van woon-/werkruimte (broedplaatsen), in afstemming met het beleid van de gemeente Utrecht op dit terrein

Bij de uitbreiding van activiteiten van het CBK zal steeds nadrukkelijk rekening worden gehouden met de haalbaarheid en de mate van succesvolheid ervan.

Locatie

Voor de invulling van deze functies staat binnen het nieuwe Stadhuis 360-380m² ter beschikking. Maar niet alle activiteiten zullen in deze ruimten plaats hebben. Op termijn kan het CBK ook activiteiten ontplooiën in de wijken (oa buurtcentra, leegstaande –historische- gebouwen en scholen (brede school). Ook kan het CBK haar plek in het Stadhuis benutten door in het gehele gebouw haar collectie tentoon te spreiden.

Openingstijden

Gezien de combinatie met andere publieksfuncties en de nabijheid van winkels is het van belang om daarbij aan te sluiten qua openingstijden. Aangezien de kunstuitleen annex kunstwinkel op de begane grond gevestigd is en een belangrijke functie heeft in de aantrekkingskracht van het Stadhuis op het publiek is het wenselijk om ruime openingstijden te hanteren: van dinsdag t/m vrijdag van 11-17 en op koopavond aansluitend daarop van 17-21. Dit om de categorie werkenden te bedienen, deze doelgroep heeft weinig tijd overdag, maar wel in de avonden en in het weekend. De openingstijden zullen niet voor alle functies van het CBK gelden, maar in ieder geval wel voor de kunstuitleen/ kunstwinkel. De kunstuitleen is op zaterdag- en koopzondagmiddag standaard open, tijdstippen waarop mensen tijd maken

voor culturele activiteiten en *funshoppen*. Daarnaast wordt de dienstverlening via de website vergroot, waarbij aansluiting wordt gezocht bij de digitale dienstverlening van de bibliotheek.

5.5 Prestatieafspraken 2009-2012

Dit beleidskader vormt de onderlegger voor een budgetovereenkomst tussen gemeente en toekomstig CBK. Het is belangrijk dat de gemeente zich zo duidelijk mogelijk uitspreekt over haar rol als opdrachtgever en de prestaties die behoren bij de bovengenoemde doelstellingen. Alleen op die manier is het voor een aanbieder of initiatiefnemer mogelijk om een realistisch bedrijfsplan op te stellen. Overigens moet daarbij in beschouwing worden genomen dat er ook verschillende (co-)financiers voor het CBK kunnen optreden.

Er zijn verschillende vormen waarin afspraken over opdrachtgeverschap-opdrachtnemerschap tussen gemeente en CBK kunnen worden vastgelegd. Het kan variëren van een product-prestatieovereenkomst, waar nu mee gewerkt wordt, een meerjarenconvenant budgetsubsidie tot het afsluiten van een samenwerkingsovereenkomst. Het is in ieder geval van belang dat er afspraken worden gemaakt op basis van toetsbare criteria, waarbij ruimte is voor ontwikkeling en bijsturing.

Prestatieafspraken:

- 1 Het CBK realiseert een betrouwbare prestatie-monitor waarin de output van de kunstuitleen wordt gemeten en die de basis vormt voor de jaarlijkse evaluatie met de gemeente Nieuwegein.²⁰
- 2 Het CBK voorziet in ontsluiting van de regionale kunstuitleencollectie voor de leden van kunstuitleen Nieuwegein
- 3 Het CBK werft nieuwe leden voor de kunstuitleen: streefgetal is ca. 1% van de Nieuwegeinse bevolking.
- 4 Het CBK zorgt voor ruime openingstijden. De kunstuitleen annex kunstwinkel heeft openingstijden die in de pas lopen met openingstijden van winkels en andere diensten in het Stadshuis.
- 5 Het CBK benut differentiatie in tarieven als middel om verschillende doelgroepen te bereiken.
- 6 Het CBK zoekt aansluiting met lokale samenwerkingspartners, passend bij haar positie als spin in het web.
- 7 Het CBK neemt het initiatief om in samenwerking met de gemeente Nieuwegein zich te ontwikkelen tot het centrum voor beeldende kunst van Nieuwegein, waar de gehele culturele infrastructuur van Nieuwegein in samenkomt.
- 8 Het CBK zorgt voor een adequate personele inzet en zoekt voor leidinggevende capaciteit aansluiting bij SBN, de KOM, SWN of eventueel andere organisaties. De persoon moet inhoudelijk betrokken zijn en over de benodigde competenties beschikken (ondernemend en een netwerker).
- 9 Het CBK stelt een inrichtingsvisie en een uitwerkingsplan op voor de vestiging in het Stadshuis.

Noot 20 Hierin worden onder andere verwerkt het aantal leden/doelgroepen, activiteiten/deelnemers, openingstijden, uitleningen, informatieverzoeken, bezoeken aan de website en mate van klanttevredenheid.

5.6 Conclusies

Uit het voorgaande komt naar voren dat het raadzaam is om bij de ontwikkeling van een CBK uit te gaan van een groeimodel. Niet in de laatste plaats omdat het nieuwe Stadhuis pas in 2012 zal worden opgeleverd. De tussentijdse periode 2009-2012 kan benut worden om nieuwe vormen van samenwerking te zoeken, nieuwe diensten te ontwikkelen en nieuwe financieringsbronnen te vinden. Om dit te kunnen bewerkstelligen, zal tijdelijk een kwartiermaker CBK worden aangesteld. Eind 2010 zal dit moeten resulteren in een ondernemingsplan voor het nieuwe CBK in Nieuwegein.

Bijlagen

Bijlage 1 SWOT-analyse kunstitleen Nieuwegein

Sterk

- De Kunstitleen heeft een nauwe samenwerking met het provinciale netwerk.
- De Nieuwegeinse Kunstitleen verzorgt samen met de provinciale CBK educatieve projecten voor schoolklassen.
- Bewoners van Nieuwegein hebben ook toegang tot de Utrechtse collectie, daardoor hebben zij een meer uitgebreide keuzemogelijkheid.
- De Kunstitleen ziet er aantrekkelijk uit.
- De leden zijn enthousiast over de mogelijkheden van de Kunstitleen.

Zwak

- De Kunstitleen heeft momenteel 369 leden. Dat is zeer minimaal; onder het landelijke gemiddelde. Het is het dubbele geweest. Men weet niet precies waarom leden afhaken. De afname van leden hangt samen met economisch slechtere tijden (vanaf 2001), betaald parkeren en de verhuizing naar de tijdelijke locatie.
- Op de huidige (tijdelijke) plek is geen etalagefunctie. De Kunstitleen zit weggestopt in een hoek van de bibliotheek.
- Er was een hele mooie tentoonstellingsruimte in Nieuwegein. Die is recent verdwenen.
- De (winstgevende) bedrijventitleen is afgestoten aan de provincie. Daarmee verdween ook menskracht bij de Kunstitleen.

Kansen

- Nieuwe locatie, op de begane grond. Visitekaartje voor het gebouw, uitnodigend voor bezoekers. Stadshuis en andere gemeentelijke functies zitten in de buurt.
- De gemeente heeft ambitieuze plannen met het CBK, dat regionale en mogelijk ook landelijke bekendheid moet krijgen.
- Meer vraaggericht werken.
- CBK kan zich gaan bezighouden met Kunst in de Openbare Ruimte
- CBK kan een podium vormen voor lokale kunstenaars, o.a. voor het kunstenaarscentrum (vereniging met leden).
- Het CBK kan een grotere rol krijgen in het cursusaanbod op het gebied van (beeldende) kunst in aanvulling op het huidige aanbod van onder andere theater de KOM. Er zijn momenteel al wel contacten tussen Kunstitleen en de KOM, maar die kunnen verstevigd worden.
- Het CBK kan kunstitleen voor bedrijven (weer) oppakken.
- Het CBK kan ontmoeting tussen kunstenaars en bewoners (jongeren) in Nieuwegein bevorderen.
- Het CBK kan meer en betere exposities organiseren (regionaal).

Knelpunten

- De gemeente en Kunstitleen kennen momenteel de vraag/ behoefte van de bewoners niet.
- De ambities en de financiële planning zijn niet in overeenstemming met elkaar.

Bijlage 2 Demografische gegevens Nieuwegein

Door de snelle ontwikkeling van de groeikernen wijkt de demografische opbouw en woningvoorraad af van steden met een vergelijkbare omvang²¹.

- De gemeente Nieuwegein is ontstaan als groeikern in 1971, na samenvoeging van de kernen Jutphaas en Vreeswijk. De stad heeft een langgestrekte vorm. In de ruim 35 jaar daarna heeft het zich ontwikkeld tot een stad met ruim 61.000 inwoners.
- De verwachting²² is dat Nieuwegein op de (middel-)lange termijn sterk zal vergrijzen, van 11% ouderen nu, naar circa 23% in 2030. Momenteel wonen er in Nieuwegein namelijk veel jonge ouderen (50-64 jaar).
- Verder geldt voor Nieuwegein dat het aandeel niet-westerse allochtonen met 12% iets hoger is dan het landelijk gemiddelde. De toename van deze groep is ook sterker dan landelijk; er is sprake van een landelijke trend van suburbanisatie van niet-westerse allochtonen. Het percentage groeit in de komende twintig jaar van ruim 10% naar circa 20% in 2030.
- Desondanks verwacht de gemeente een lichte afname van de bevolking, tot 58.000 inwoners in 2030.

Noot 21 SCP, 2001. Gewenste groei, bevolkingsgroei en sociaal ruimtelijke ontwikkelingen in ex-groeikernen.

Noot 22 Prognose eindrapport 2007 (gemeente Nieuwegein).

Bijlage 3 Bronnen

Literatuur

- Masterplan Beeldende Kunst Nieuwegein. De kunst van het geschiedenis opdoen. (Hans Venhuizen, Bureau Venhuizen 2002). Over de mogelijkheden van kunst in de openbare ruimte
- De Kunst van het Kiezen 2006-2012, cultuurvisie gemeente Nieuwegein (december 2005)
- Kunstroutes door Nieuwegein, gemeente Nieuwegein 2004
- Conclusies sectoranalyse, jaargegevens van FKU leden (FKU, 2005)
- Marktverkenning kunstuitleen (FKU, 2006)
- Onderzoeksrapportage kunstuitleencollecties en publiek (FKU, 2003)
- Definitief rapport vraagonderzoek hedendaagse beeldende kunst (Motivation in opdracht van FKU, 2007)
- Onderzoek hedendaagse beeldende kunst (EIM in opdracht van FKU, 2007)

Personen

- Daisy Steba, beleidsmedewerker gemeente Nieuwegein
- Paul van Oort, programmamanager Cultuur
- Janne Verweij, beleidsmedewerker gemeente Nieuwegein
- Laurie Pasmans, hoofd Kunstuitleen Nieuwegein
- Willem Otto, interim bestuurder SBN
- Ed de Boer, PR en externe contacten SBN
- Ron Bogerd, facilitair manager en waarnemend directeur
- Cornelia de Kuyper (Kunstuitleen Utrecht)
- Michiel van der Kaaij, directeur Artes/ Federatie Kunstuitleen

www-adressen

- CBK Rotterdam www.cbk.rotterdam.nl :
- CBK Groningen www.cbkgroningen.nl
- CBK Den Bosch www.cbks-hertogenbosch.nl
- CBK Deventer www.kunstenlab.nl
- CBK Dordrecht www.dordrecht.nl
- Theater- en kunstencentrum de Kom www.dekom.nl
- Federatie Kunstuitleen (FK) www.kunstuitleen.nu
- Kunstuitleen Utrecht www.kunstuitleenutrecht.nl/provincie/index.php
- Provinciale CBK www.kunstinutrecht.nl